

TÁRCZA.

CSÁBRÁG VÁRÁNAK ELFOGLALASA 1611-BEN.

SÁBRÁG vára történetét, mely egész 1135-ig felmegy,¹ irodalmunkban legbővebben néhai Thaly Kálmán írta meg.² Munkájából tudjuk, hogy a XVII-ik század elején Joó János királyi személynöké volt, a ki Illyésházy István nótázásakor kapta zálogjogon 1603-ban, midőn elfogatása elől idegen országba bujdosott. Am a bécsi béke után a visszatért és kegyelmet nyert Illyésházy újra visszakapta, de más birtokok ellenében lemondott Csábrágról,³ mely így ismét előbbi tulajdonosáé, az immár özvegségre jutott Balassa Borbáláé lett.⁴ Őrségét azonban az asszony úgy látszik rendetlenül tartotta s fizette, mert gyakori kicsapásaival állandóan nyugtalanította a környéket, akár csak Bocskay idejében, kinek hajdui a várat meghódoltatták és a közeli Szitnya vár paraszthadaival úgy megfélemlítették a vidék lakosságát, hogy még a bányavárosok is rájuk hallgattak. Mindez bántotta a hadvezetőséget, mely csak a jó alkalmat leste megtorlására és a vár elfoglalására. Több eredménytelen kísérlet után ez karcsai *Somogyi* Mátyás balassagyarmati kapi-

¹ Hont vármegye monografiája (Budapest, 1906.) 293. l. De ez a leírás 1520-on túl semmit sem szól a várról, holott már évekkel előbb Sajó Sándor sokkal jobb ismertetését nyújtotta az *Osztrák-magyar monarchia írásban és képen magyarországi* VI. k. 73—75. l.

² A *Magyarország és a nagy világ* 1867. évf. 25—28. és 37—40. l.

³ Ezzel szemben Sajó id. h. azt hiszi, hogy Illyésházy haláláig, 1603-ig zavartalanul bírta.

⁴ Thaly id. h. 38. l.

táynak sikerült, midőn 1611 január 18-ikán alája ment s — úgy gondolom — hitre megadatta csekély őrségével, biztosítván birtokosát arról, hogy a király illő áron megváltja tőle.¹

A várban talált lőszert ekkor az alábbi jegyzékbe foglalták:

Anno Domini 1611. 18. die Januarii.

Csábrád² várában az minemő manitiót találtunk, hogy Csábrád várát ő Felsege számára kezünkhez vettük.

Az kapu feletti bástyán vagyon egy tarasz. — Azon bástyán egy seregbontó vagyon, 6 [mázsa³] benne. — Az fejér bástyán vagyon egy török tarasz, megszakadott. — Az kősziklán való bástyán vagyon két tarasz. Azon bástyán vagyon egy öreg mazár.⁴ Az torom felett két tarasz. — Szakállos vagyon mindenestől 29. — Lánzkopja tüzes laptás vagyon 12. — Por mindenestől vagyon tunna 5. — Mazárban való tüzes mázsa 40. — Faágyúban való két mazár, egy réz golóbis, ki belől üres. — Taraszokban való golóbis vagyon 100. — Egy szekerre való kanótot.⁵ — Egy rakás szám szeredben⁶ való nyilvas, ki egy néhány száz. — Egy porszáraztó tekenő. — Vas lapátok, ásók, kapa, talicskák sok, mind elvadnak egymástól. — Egy nagy vas láncz, kútra való. — Egy öreg kötél, kútra való, új. — Hat nemet puska. — Föld hányó tekenő vagyon 40. — Két tüzes kőszőrő. — Tüzes szerszám fazecskában 40.

A vár felszerelése e régi leltára szerint bizony elég gyenge volt, habár Somogyi uram a várat olyan erősnek tartotta, a milyen Érsekújváron kívül a Dunától fel idáig nem volt.⁷ Így aztán őrségeül is mindössze 12 embert rendelt beléje Fáncsi Ferencz parancsnoksága

¹ Somogyinak Molard Jánoshoz, a bécsi haditanács elnökéhez intézett s Gyarmatról, 1611 január 22-ikén keltezett latin jelentése szerint, melyet az elmúlt nyáron a bécsi hadügyi levéltár HKR. 1611. April 15. jelzetű csomójában találtam s melyben bizonyára le lenne írva, ha valami nehezen, ostrommal vagy nagyobb csatározás által foglalta volna el.

² Irva így: Chabrad, a hogy talán mondták, de hogy a hontmegyei Csábrágról van szó, kiténik a vár elfoglalásáról szóló jelentésből.

³ Talán ez a szó maradt tollban.

⁴ Értendő mozsár.

⁵ Kimaradt utána e szó: találtunk.

⁶ Érthetetlen (és szótárainkban hiányzó szó), habár tisztán van írva, így: szám szeredben. (Számszerijjnek kell lenni. Szerkesztő.)

⁷ Ez a fenti jelentés mellett van s más kéz írása.

alatt, miután ugyanannyit talált benne átvételekor; a miről abban a szent meggyőződésben értesíté Molard János udvari tanácsost, a bécsi haditanács elnökét, hogy cselekedetével az udvarnak kedves, hazafias szolgálatot tett.¹

Dr. VERESS ENDRE.

Szentiványi László ezredes (1717—1756). Ez a hősi halált lelt magyar főtiszt, kinek emlékét a bécsi Arsenal egyik aranybetűs márványtáblája is őrzi, a Szentiványi családnak liptómezei ágából származott. 1717-ben született és Szentiványi Miklós és Fejérváry Éva fia volt. 1733-ban a Sekendorf ezredbe lépett, 1734-ben az olasz hadjáratban Parma alatt megsebesült. 1737-ben a török háborúban Fähnrich lett és több ízben kitüntette magát, 1741-ben kapitánynyá, 1744-ben őrnagygyá léptették elő. 1745-ben Kosel alatt Sziléziában ismét megsebesült. 1752-ben alezredes lett a 37. számú magyar gyalogezredben, mely 1741-ben állítatott fel és melynek ezredtulajdonosa gróf Eszterházy József altábornagy volt.

A hét éves porosz háborút (1756—1763) megelőző időben, 1755—6 telén Szentiványi, ki időközben ezredessé léptettetett elő, a Szepességben Keresztfalván (Kreuz) lakó stancsicsi és gradeczi Horváth család úri házánál sokat fordult meg. A ház egyik fia, Márkus, alatta Olaszországban katonáskodott volt. Keresztfalván Szentiványi Horváth Gergely és neje, báró Hellenbach Anna Mária egyik leányával, Borbálával jegyezte el magát. De ugyanakkor sürgős rendeletet kapott, ezredéhez Csehországba, Kolinba berukkolni, mert a hadjárat Poroszország ellen készülöben volt. Az ezredes tehát sietve, a mennyire akkori időben sietni lehetett, ezredéhez utazott, előbb azonban menyasszonya részére még kiadta Keresztfalván a moring-levellet 6000 rh. forint felől. Az esküvő télire halasztatott, mikor a hadsereg az akkori szokás szerint téli szállásokba lesz elhelyezve.

Szentiványi ezredes távozván Keresztfalváról, a Szepességéről Liptóba utazott, onnan tutajon a Vág folyón Trencsénig, Trencsénről előfogaton, roppant rossz utakon, Morvaországon át Égerbe, Csehországba, hova az ezrede akkor már menetelt volt. Az egész út, melyet most 24 óra alatt lehetne megtenni, több mint három hetet

¹ Somogyi id. jelentésében, melyből még azt is megtudjuk, hogy Bocskay idejében Pogrányi Benedek nevével csalták ki Csábrág várából Joó Jánost, a kitől elfoglalták s utána Németi Gergely és Kornis Zsigmond is 2—3 ezer hajduval dulta, fosztotta a vidéket, bizonyára míg ez utóbbi Bocskay részén volt, kitől hamarosan elpártolt.

vett igénybe. Onnan többször írt menyasszonyának reményteljes szeretettől áthatott leveleket, megbeszélé vele a házasságukra vonatkozó intézkedéseket és előkészületeket és némely érdekes hadi híreket is közölt.

Bár háború készült, a vitéz katona nem búsult rajta s a menyasszonyához intézett leveleiben nem gyötrik gondok a háboru kimenetele és saját sorsa felől. Még utolsó, szept. 22-én kelt levelében is terveket sző a hazautazás és egybekelése ideje felől; halálsejtelmekről szó sincs. Egyik levelében az arczképét, egy kis miniatür vízfestményt is megküldi.

Ez alatt, 1756 augusztusban II. Frigyes porosz király, be nem várván az ellene szövetszert hatalmak támadását, betört Szászországba és mindenekelőtt ezen legközelebbi ellenfelét megsemmisíteni igyekezett. Drezdát elfoglalá, s a vál. fejedelem, ki egyúttal lengyel király is volt, Varsóba menekült és a kis szász hadsereg a Pizna melletti elsánczolt táborba vonult, hol azt a poroszok ostromolták. A Csehországban gyülekezett osztrák-magyar hadak Brown tábornagy alatt a szövetséges szász sereget felszabadítandók, Szászországba akartak nyomulni, de Frigyes király egy hadosztályt Pizna előtt hagyván, seregének nagyobb részével elibe ment az osztrákoknak és Csehországba tört. Lobovitznál az Elbe folyó mellett történt a két sereg összeütközése: a poroszok a határhegyeken átjövén, az osztrák sereget Lobovitznál támadták. Szentiványi ezrede a hadállás jobb szárnyán az erdős hegyoldalt sikeresen és vitézül védte a poroszok ellen, kik az akkori taktika szerint egyenes vonalban, a partról lefelé jövet támadták az osztrákok állását, e közben a másik szárnyon a síkságon egy sikerült lovastámadás oly előnyt biztosított a poroszoknak, hogy az osztrák hadsereg kénytelen volt visszavonulni. A fentemlített küzdelemben a jobb oldali erdőben Szentiványi ezredes elesett. A porosz vezérkar műve a hétéves háborúról elismeréssel említi a vitéz ellentállást, melyet az osztrák jobb szárny és nevezetesen az Eszterházy ezred ezen helyen kifejtett és az ezredesnek emlékét is megörökíti.

A menyasszony csak hetek mulva vette Szepességén az értesítést völégényének eleste felől s több évig gyászolta őt.

A moringolt 6000 rforintot a Szentiványi család akadálytalanul kifizette; a moring-levélben Szentiványi ezredes által szinte a menyasszonyának hagyományozott többi szabad rendelkezésű «Javatskáját» ez azonban nem vette igénybe.¹

¹ A Berzeviczy család levéltárában lévő adatok alapján.